

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברוק
 כולל דחסידי סוכטשוב
 כולל "סנה משה"
 ע"ש הר"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
 בית מדרש
 למגידי שיעור "דף היומי"
 חתום סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 729

מסכת עירובין ס"ה - ע"א ♦ שביעית ד', ח' - ה', ג'

בס"ד, ג' סיון תשע"ג

השבוע בגליון

- ♦ תקנות לשעות הלוויות
- ♦ מתי הותרה אמירה לנכרי בשבת?
- ♦ עקירת עצים לצורך בנייה

♦ מסלול ההלווייה מטמא

- ♦ מצוות עירובי חצרות
- ♦ אין טומאה בשבת בצפת
- ♦ סוף טומאה לצאת

דבר העורך

חג השבועות בשנת ה'תק"ט

בחג השבועות בשנת ה'תק"ט, התרחש מאורע היסטורי שנחקק בלב אומתנו.

ביום טוב שני של חג השבועות קושטו רחובות העיר וילנא. המון נכרים סובבו בארשת פנים חגיגית, והתכונה לקראת המאורע הגדול ניכרה על פניהם. אותה שעה התכונן גר הצדק, הקדוש רבי אברהם בן אברהם, בנו של הגרף פוטצקי, לעלות על המוקד על קידוש שמו יתברך.

בהגיע הרגע, נלפת הקדוש בידי תלויניו והובל ברחובות העיר במסע ראווה, למען ישמעו וייראו. מבין חרכי החלונות המוגפים הציצו יהודים מפוחדים, בראותם את מסע השיסוי, ותזלנה עיניהם דמעות בעיצומו של חג מתן תורה, על שככה אירע לו לגר הצדק שקיבל על עצמו עול תורה ומצוות בלא רתע.

מפי השמועה מספרים כי על פניו של הקדוש לא ניכרו סימני בהלה, חרדה או בעתה. להיפך, על פניו זרחה הילה רוחנית, רגליו הכבולות פיזו, וידי האזוקות התנועעו בדבקות בעודו שר ברטט של שמחה: "אבל אנחנו עמך בני בריתך, בני אברהם אוהבך..." מרטיט. שנים אחר כך נהגו לזמר בישיבת ואלאזין את ניגונו של הגר, בדבקות ובסילודין.

הרב אברהם ריין ז"ל, יליד העיר וילנא, סיפר, כי בעירו היו מוסרים בדמעות מדור לדור, דו-שיח שהתנהל בין הקדוש לתלויניו הנכרים.

בהלך הקדוש אל מותו, הביטו בו התלוינים וגם ליבם הערל נמס. ויפן אחד מהם אל הקדוש



דף סח/א מבואה דאית ביה תרי גברי רברבי כרבנן לא ליהוי ביה לא עירוב ולא שיתוף
מצוות עירובי חצרות

תקנת "עירוב חצרות", בה עוסקים אנו זה עשרות דפים, מקורה בתקנת שלמה המלך ע"ה ובית דינו, כי אין לטלטל מבית לחצר ומבית לבית [ומחצר לחצר ללא "שיתוף מבואות"] מחשש שבסופו של דבר ייגררו לטלטול ברשות הרבים ואליה. הרוצה לטלטל, עורך "עירוב חצרות" בין בני החצר, אשר בפרטיו הרבים עוסקים לומדי הדף היומי.

במהלך הדורות היו אי אלו שהעלו סברה, כי "יש חשש עבירה" בדבר, מפני ש"עירוב חצרות" הוא בדיעבד, כביכול התקנה המקורית קבעה, שאין לטלטל בינות החצרות ובינות הבתים, ופתרון "עירוב חצרות" הוא אמצעי עבור אלו שאינם מסוגלים לעמוד בכך. ברם, התשב"ץ (שו"ת ח"ב סי' ל"ז) אשר נשאל על כך, דחה רעיון זה מכל וכל, ואף התבטא ש"חס וחלילה" לומר כך. התקנה המקורית, איפוא, כללה את עירוב חצרות עמה יחד, כך צורתה וצביונה - עשו עירוב חצרות.

התשב"ץ אף מביא ראייה מעניינת מסוגייתנו. גמרתנו מספרת כי רבה בר רב חנן שאל את אב"י, כיצד יתכן שבמבוי אשר בו מתגוררים שני גדולי הדור, אב"י ורבה, לא נעשה עירוב חצרות. אב"י הצטדק והסביר, כי אין זה מכבודו של רבה לקבץ פת מכל השכנים, ואילו הוא, אב"י, טרוד בגירסת לימודו. יתר בני המבוי, אינם משגיחים בכך, ולפיכך נותר המבוי ללא עירוב חצרות. מן הדברים עולה באופן שאינו משתמע לשתי פנים, כי עשיית עירוב חצרות היא האפשרות המועדפת.

תמיהת הגאונים: כדברים הללו כתבו הגאונים (תשובות הגאונים - גאוני מזרח ומערב ימן כו) בתשובתם לבני העיר אוליסאנו, אשר לא נהגו לעשות עירוב חצרות. הגאונים תמיהם: "תמה גדולה תמהנו בדבר זה, חכמים גדולים שכמותכם, בעלי תורה, מדקדקים בדבר הלכה, אי אתם מערבין עירובי חצרות?" הרי "בזכות שמים, אוליסאנו אין בה גוי שאוסר עליכם, מפני מה אין אתם מערבין עירובי חצרות, כדאמר ליה רבא בר רב חנן לאב"י...".

גם ראשונים נוספים (מרדכי סי' תקט"ו, הגהות מימוניות הל' עירובין פ"א אות א' בשם התוספות) סוברים כן, וכתבו כי בודאי עדיף לעשות עירוב חצרות כדי שלא יבואו לידי מכשול, ויעברו על איסור חכמים שאין לטלטל בין החצרות ובין הבתים.

אכן, כתב הטור (או"ח סי' שצ"ה) וכן פסק השולחן ערוך (או"ח סי' שס"ו סעי' י"ג): "מצווה לחזור אחר עירובי חצרות". הלבוש (שם) אף מגדיר את עשיית עירובי חצרות כ"מצווה מדרבנן", אם כי ב"תוספת שבת" (סי' שס"ט ס"ק א') מסייג את הדברים ומגדיר זאת כ"זהירות בעלמא" ולא כ"מצווה מדרבנן", תוך שהוא מוכיח זאת מגמרתנו, שהרי אילו מצווה היתה בדבר, כלום היה רבה נמנע ממנה משום כבודו, ההיה אב"י פוטר את הדבר בטרדתו?

"והוא מן השכל": החתם סופר זצ"ל (שו"ת או"ח סי' צ"ט) כותב, כי ביקשוהו שימצא הוכחות בכתיב חז"ל לכך שראוי לדאוג לעשיית עירוב סביבות העיר, להתקין צורות הפתח וכדומה, אך הוא אינו מוצא לנכון לעשות כן, מפני ש"דבר זה אינו צריך לפנינו ולראיה והוא מן השכל ומן המבואר להדיא בדברי חז"ל... כל בר-דעת ישפוט בשכל שאי אפשר... לשמור את כל בני ביתם הקטנים... בכל יום השבת, מבלי להוציא מפתח ביתם החוצה דברים קטנים... וכמה צער ודוחק

צעילוי נשמת

מרת **רחל פריי** ע"ה
ב"ר ניסן ז"ל
נלב"ע ב' בסיון תשס"ו
תנצב"ה

צעילוי נשמת

הר"ר **יהודה אריה פודהורצר** ז"ל
ב"ר ישראל אברהם הי"ד נלב"ע חג השבועות תשס"ד
תנצב"ה
הנוצח ע"י ידידינו בני המשפחה שיחי





יסבלו הגדולים הנזכרים, ובפרט בעניין תפילה בבית הכנסת ביום שבת קודש, בהבאת הסידורים להתפלל... השכל הפשוט גוזר שראוי ומחוייב לתקן החצרים והמבואות בעירוב המתיר טלטול... דבר זה מוטל על הרב והת"ח שבעיר לתקן המבואות ואם לא מכשול וקולר העם על צוארו".

לאחר מכן מתייחס החתם סופר ל"עירובי חצרות" ומזכיר את הנאמר בגמרא (לעיל כא/ב), שבשעה שתיקן שלמה עירובין ונטילת ידיים, יצאה בת קול ואמרה, בני, אם חכם לך, ישמח לבי גם אני. החתם סופר מסביר, כי השמחה לגבי העירוב לא היתה על תקנת איסור הטלטול בלא עירוב, אלא על הפתרון שמצא לעשות עירוב חצרות כדי לאפשר את הטלטול. גם ברכת העירוב "על מצוות עירוב", הוא אומר, אינה על איסור הטלטול בלא עירוב, שהרי איסורי שבת רבים נתקנו על ידי חז"ל ואיננו מברכים עליהם, אלא ברכה זו נסובה על "מצוות התיקון הגדול הלז, להשמר מאיסור הוצאה אשר ממש אי אפשר להזהר ממנו".

ראוי לציין, כי גם ההלכה מתייחסת לפת שנעשה בה עירובי חצרות, כחפץ שנעשה בו מצווה, כפי שכותב המשנה ברורה (סי' שצ"ד סעי' ב'), שלפיכך כתב הרמ"א שיש לבצוע פת זו בסעודת שחרית של שבת, "הואיל ונעשה בו מצווה אחת, נעשה בו מצווה אחרת". [ראה בהרחבה גליון 724 מאמר "עירובי בחפץ ובמצה"].

דף סח/א המת בבית... חישב להוציא...

אין טומאה בשבת בצפת

לפני כארבע מאות שנה נפוצה שמועה שלא תאמן בצפת עיר הקודש: "רבי משה מטראני, המב"ט, הורה, כי אין טומאה בשבת!". אנשי העיר סיפרו בהתרגשות, כי כהן נמנע מלהכנס לחצר שהיה בה מת, והמב"ט אמר לו כי הוא רשאי להכנס, מפני שאין טומאה בשבת.

צפת של אותם הימים מלאה היתה בחכמים ובסופרים. במהרה הגיעה השמועה אל מרן רבי יוסף קארו, אשר מאן לקבלה. סוף דבר, לאחר שנים, בירר את העניין רבי יוסף מטראני, בנו של המב"ט, אשר פתר את הדברים לאחר שירד לפרטי המעשה אשר סופר לו על ידי רבי אלעזר אזיכרי בעל חרדים (ש"ת מהר"ט ח"א סי' צ"א).

סוף טומאה לצאת: הלכה ידועה היא בהלכות טומאה, כי "סוף טומאה לצאת". טומאת מת מתפשטת תחת הגג בו נמצא המת ומטמאת את כל השווה תחת הגג. אם המת נמצא בחדר סגור, הטומאה אינה מתפשטת לכלל הבית, אף על פי שגג אחד מקרה את חדר המת ואת יתר חלקי הבית, מפני שקירות החדר מונעים מן הטומאה לצאת. ברם, אם כדי להוציא את המת מחדרו, עתידים לפתוח את דלת החדר ולהוציאו, הרי הדלת הסגורה נחשבת כפתוחה, והטומאה מתפשטת לכלל חלל הבית. "סוף טומאה לצאת". לא זו בלבד, אלא אף אם קבועים בחדר פתחים אחדים, ולא הוחלט מאיזה פתח יוציאו את המת, כל הפתחים אינם חוצצים בפני הטומאה!

מסלול ההלוייה מטמא: קיימת בפוסקים דעה מחודשת, לפיה דין "סוף טומאה לצאת" כולל גם את המסלול העתידי בו המת עתיד לעבור, אף על פי שכעת אין גג אחד המאחיל על המת. כגון, אם ידוע כי במהלך הלוייה יכניסו את המת לבית מסויים, כבר עתה שוררת טומאה במקום! דעה מחודשת זו הובאה ברמ"א (שולחן ערוך י"ד סי' שצ"א סעי' ד'): "ולכן יש מחמירין לכהנים לילך דרך שער העיר שסוף המת לצאת משם, ויש מתירין, והמקיל לא הפסיד".

לפי דעה זו המסלול המוביל מן העיר לבית הקברות, מטמא לעולם וכהנים אינם רשאים בו, מפני שבכל רגע נתון, בעיר גדולה בוודאי, מונח נפטר באחד הבתים, העתיד להקבר בבית הקברות. בצפת עיר הקודש נהגו הכהנים בחומרה זו, אך דעת המב"ט היתה כי אין בה ממש ויש לבטלה. מאידך, סבר המב"ט, כי אם נוהגים הכהנים להמנע מהליכה תחת השערים הגדולים המובילים אל בית הקברות, שמא בלא משים יעברו הכהן והמת בצוותא תחת השער, ונמצא הכהן טמא - אסור לבטל את מנהגם, מפני שהוא סייג וזהירות באיסור טומאת מת שנצטוו בו [כמבואר בפסחים נ/ב לגבי מנהגי מקום משום סייג].

באותה שבת מדוברת, נשאל המב"ט על ידי כהן אם הוא רשאי להכנס לחצר שיש בה מת, שהרי למחרת היום, עתידים להוציא את המת דרך שער החצר. רשאי אתה להכנס, הורה לו המב"ט, שהרי לשיטתו, על הכהן להקפיד שלא לעבור במקום בו עוברים מתים, כדי שלא ייכשל וימצא עצמו במקום אחד עם המת, והואיל ובשבת קודש אין קוברים את המתים, אין עילה לחומרה זו בשבת.

הכל הבינו, איפוא, את דבריו של המב"ט, כי בשבת אין טומאה... וכך מסכם בנו את הדברים: "וזה ששמע השומע שאמר "אין טומאה בשבת" ח"ו לא כך אמר אלא כך אמר אין דרך טומאה לצאת בשבת". דעתו של המב"ט, כי יש להחמיר בדבר אם נהגו בו משום סייג, נידונה רבות בפוסקים. בין היתר נידונו דבריו בקהילת גלוגא. בעיר זו הובילו את המתים לקבורתם דרך שער שהיה מחובר לבית הכנסת העירוני. ידוע ידעו הכהנים, כי בשעה שמת עובר תחת השער, עליהם להמנע מלהכנס לבית הכנסת, אך לפי הדעה המחמירה, ש"סוף טומאה לצאת" כולל את כל המקומות דרכם עתיד המת לעבור, אין הכהנים רשאים להכנס לבית הכנסת לעולם, שהרי במקום כל שהוא מוטל מת העתיד לעבור תחת השער.

תקנות לשעות הללויות: הגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל (ש"ת רעק"א ח"ב סי' י"ח) הורה, כי יש להקל כשיטת המב"ט. אך עדיין נותרה בעיה, כי גם לדעת המב"ט, יש להחמיר שלא יעברו כהנים במקום בו רגילים לעבור מתים, שמא יעברו עמם בצוותא. לכך הציע הגרע"א פתרון לגבאי הקהילה, כי יתקנו שאין עורכים הללויות עד כלות חצי שעה מעת התפילה.

רבי אברהם וישאלנו לאמר: "האם תנקום בנו בעלותך לשמים?".

הקדוש רבי אברהם הביט בו וסיפר את המשל הבא.

מעשה במדינה בה נהגו כי במות המלך אין המלוכה עוברת לבנו אחריו, אלא גדולי המדינה מסבים למשתה יין ודנים במי ראוי לבחור כמלך. ויהי היום והמלך מת. כשוך האבל התכנסו גדולי המדינה למשתה יין, וכטוב לבם ביין הועלתה הצעה, כי הם יצאו אל היער הסמוך והאיש הראשון אשר בו יתקלו - יהי המלך.

ויצאו המסובים היערה, ואחר שיטוט כושל בין העצים העבותים, נשמע קול נחרה קצובה בוקע ממרחק מה. כעבור חיפוש קצר, הם עמדו סביב הלך עני ואביון, בגדיו בלויים וסחבות לראשו, הנם שנת ישרים.

הקיצוהו משרתיהם, הרימוהו ונשאוהו אל ארמון המלוכה, וילמדוהו טובי המורים את נימוסי המלכות ואת גינוניה, ולאחר חצי שנה ניאוו לחשפו בפני הקהל הרחב במעמד חגיגי וממלכתי.

כשוב המלך מן המעמד, ויצו את משרתיו לרתום את כרכרתו, יען ברצונו לצאת מן היער. ותצא שיירת המלך, על משרתיו, מלוויו, מזכיריו, שומריו ופמלייתו אל היער. בהגיעם אל היער, ציווה המלך על משרתיו לאמר, כי יחפרו סביב גזע עץ שהורה עליו בידו, ויחלצו מן האדמה שק אפרפר. כאשר הוציאו המשרתים את השק, חיבקו המלך והכניסו אל כרכרתו וישבו הארמונה.

בהגיעם אל הארמון, נכנס המלך אל חדר המלכות, הציב את השק על השולחן, פתח את קישוריו והוציא ממנו... חתיכות לחם מעופשות, קשות כאבן, וישמח עליהן כמוצא שלל רב. לסובביו הסביר בהנאה, כי חתיכות לחם אלו נאספו על ידו בעמל רב בתקופת עוניו, ואינו רוצה להפסיד את אשר אגר בימים ההם...

פני הסובבים חפן. המלך לא הבין את מעמדו. לא קלט את רום ערכו.

הקדוש רבי אברהם המשיך וסיבר את אזני תלוינו, וכי חושב אתה כי בעלותי השמימה, אל רום המעלה, אתעסק בחתיכות לחם מעופשות?! וכי דעתי תהיה פנוייה לנקום בך?! הן זכיתי להתעלות למעמד קדוש, היום הנני נמנה על עם סגולה, בן מלך מלכי המלכים הנני, דבקתי בעם ישראל, למדתי תורה הקדושה, ועתה אתעלה עוד יותר בישיבה של מעלה. הסבור אתה, כי מרום מעמדי אזכור ואעסוק בדברים שאין בהם ולא מאום?!

אור הלהבות קרן על פניו הזורחות של הקדוש. אש המוקד בערה בעוז. רבי אברהם הזדקף, ופתח בברכת קידוש ה', והתליינים דחפוהו בידיהם הזדוניות אל להבות האש ומתוכן נשמע רבי אברהם מסיים את ברכת קידוש ה'.

במעמד היה נוכח יהודי אחד, הוא בעל יסוד ושושר העבודה, אשר השיב "אמן" רועד ונורא על ברכת קידוש ה' של הקדוש רבי אברהם.



דף סח/א נחים ליה נכרי אגב אימיה

מתי הותרה אמירה לנכרי בשבת?

סוגייתנו מרכזת סביבה הלכות חשובות בהלכות שבת, ואף דיונים הלכתיים מעניינים, וכך מוענקת לנו הזדמנות פז לשוב ולרענן נושאים שנלמדו זה לא מכבר במסכת שבת, במסגרת לימוד הדף היומי. בגמרתנו מסופר כי פעם אירע שבשבת קודש נשפכו בשגגה מים חמים שהוכנו מלכתחילה לצורך תינוק שעמדו למולו. ללא מים חמים הועמד קיום מצוות המילה בספק, ואסור לחלל את השבת לצורך "מכשירי מילה", היינו: הפעולות הנלוות למילה. רבא הציע, כי אם היולדת [הנחשבת חולה שאין בו סכנה], זקוקה למים חמים, יורו לנכרי לחמם מים עבורה ואגב כך יחממו מים גם עבור התינוק. גמרא זו משמשת כיסוד הלכתי בסיסי בהלכות שבת.

כידוע, אסרו חכמים לומר לנכרי לעשות מלאכה בשבת, שמא ייגרר היהודי אחר הנכרי ויעשה מלאכה בעצמו (ראה רמב"ם הל' שבת פ"ו הל' א, ו"ע רש"י עבודה זרה כב/א ד"ה "לא יאמר" ובשו"ע הרב סי' רמ"ג סעי' א'). במספר מקומות בתלמוד הבהירו חז"ל, כי לצרכי מצווה שונים, מותר לומר לנכרי לבצע מלאכה בשבת. ברם, בעלי התוספות (ראה ד"ה לשבות שציינו לדבריהם בגיטין) מדגישים, כי הלומד את סוגייתנו נוכח לדעת, כי לא הותר לומר לנכרי לחמם מים עבור התינוק, אף על פי שאין לך צורך מצווה מובהק מזה. מכאן יסוד וגדר לכל דיני אמירה לנכרי בשבת, כי אין ללמוד היתר לכל המצוות מן המקומות שבהם התירו חכמים לומר לנכרי לעשות מלאכה עבור דבר מצווה.

ברם, מדגישים בעלי התוספות, הדברים אמורים כלפי איסור מן התורה, אולם, "שבות דשבות" הותר לצורך מילה [כן דעת התוס' בגיטין ח/ב, אך להלכה נפסק, ש"ע סי' ש"ז סעי' ה; "שבות דשבות" הותר לצורך כל המצוות]. כלומר, "שבות" הוא כינוי לאיסור שבת מדרבנן, שהורו להוסיף לְשִׁבוֹת. כאשר מורים לנכרי לבצע מלאכה האסורה מדרבנן, הרי זו "שבות דשבות", איסור **דרבנן** לומר לנכרי לעשות מלאכה **מדרבנן**, כפי שמבואר בגמרתנו לעיל, שהורו לנכרי לטלטל מים לצורך מילת התינוק מחצר שלא עשו בה עירוב חצרות.

שנים רבות אחר כך, חקרו גאוני ישראל בשאלה הבאה: האם אפשר להורות לנכרי לבצע פעולה אסורה מן התורה, אך שיבצענה באופן שאינו אסור מן התורה. אחת השאלות התמקדה בדיון "שניים שעשו מלאכה פטורים". שני יהודים המבצעים מלאכה שדרכה להעשות על ידי אדם אחד - פטורים, כך למדנו במסכת שבת. אם כן, אפשר להורות לשני נכרים שיבצעו בצוותא מלאכה עבור היהודי?

הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל (שו"ת באר יצחק סי' י"ד ענף ט) מוכיח מסוגייתנו, כי הדבר אסור, שאם לא כן, מדוע לא הורו לשני נכרים לחמם בצוותא מים עבור התינוק, בלא צורך להזדקק לחסדיה של האם. לאחר מכן הוא מסיק, כי אין צורך בראייה מן הגמרא לכך, מפני שבהלכה זו בה אנו עוסקים - שניים שעשו מלאכה פטורים - אין הכוונה שמותר הדבר, אלא שאינם חייבים קרבן חטאת. מכל מקום, אנו נתמקד דווקא בחלק הראשון של דבריו וננסה לברר, אם אכן היה הדבר מותר מן התורה, לעשות מלאכה בשניים, מה עילה וטעם יש לאסור להורות לשני נכרים לבצע מלאכה עבור יהודי.

לכאורה, אפשר היה לפרש את הדברים באופן הבא. כאשר חז"ל אסרו להורות לנכרי לבצע מלאכה, לא תיקנו כן מפני דאגתם לנכרי, זה אינו מצווה ועומד מהר סיני. מעייניהם היו נתונים ליהודי, אשר בהוראת פיהו מתבצעת מלאכה בשבת, ולמחר יבוא לבצעה בעצמו, חלילה. משכך, כלום נפקא מינה יש, אם הנכרי עשאה כך, או שני נכרים עשאוה. אחת היא לו, הוא ביקש לחמם מים - והם חוממו! זאת אסרו חז"ל. נמצא, כי הקולא שבאיסור התורה, אינה מועילה לו באיסור החכמים להורות לנכרי לבצע מלאכה בשבת קודש (מלכים אומניך, עמ' קנ"ח).

ברם, לאחר עיון בספרי הפוסקים עולה, כי יש לדחות הסבר זה. שהנה, לאור הסבר נאה זה, כאשר נדרש להכריע אם מותר להורות לנכרי לבצע מלאכה בשינוי לצורך מצווה, וכגון, להדליק מנורה במרפקו, באופן שאינו נחשב מלאכת מחשבת האסורה מן התורה - נען ונאמר, כי הדבר אסור, מפני שחז"ל ביקשו למנוע מן היהודי אפשרות להורות בשבת על ביצוע מלאכה.

והנה, פסק המגן אברהם (סי' ש"מ ס"ק א', והובא ב"משנה ברורה" שם ס"ק ג'), כי מותר להורות לנכרי לעשות מלאכה בשינוי לצורך מצווה, ובמקום שאי אפשר לעשותה בשינוי, אף הותר להורות לעשות מלאכה כצורתה, כאשר אינה צריכה לגופה, כדעת הראשונים שאין בה איסור תורה. הרי לנו, כי סברה זו אינה נכונה (וכן מבואר במקומות נוספים, ועיי' שמירת שבת כהלכתה פרק ל' הערה מ"ו).

מאמר על משנה מסדר זרעים הנלמדת עם הדף היומי

משנה שביעית, פרק ד', משנה י': מאימתי אין קוצצין האילן בשביעית

עקירת עצים לצורך בניה

המשנה קובעת שבשנת השמיטה אסור לקצוץ אילנות שהחל בהם שלב הצמחת פירות, מפני שבכך גורמים קלקול לפירות שהם עתידים לגדל, ויש איסור לקלקל פירות שביעית, וכן מגדירה המשנה ממתי נחשב האילן כמי שהחל להוציא פירות.

הכל יודעים על איסור התורה "לא תִשְׁחִית אֶת עֵצָה" (דברים, כ"ט), שאסור להשחית אילנות-פרי.

תלמידי החפץ חיים סיפרו, כי העיד בשם הגאון מוילנא, כי אם היו עשרה יהודים משיבים אמן על ברכתו, כבר היה עם ישראל זוכה לגאולה.

לאחר מכן הצליח הגאון מוילנא להציל חלק מאפרו במסירות נפש והביאו לקבורה.

★ ★ ★

משלו הנורא של הקדוש רבי אברהם הי"ד, על ערש מוות, והתנהגותו הקדושה, משמשים זה דורות כמגדלור ליהודים בכל הקהילות עדיהן הגיע דבר המעשה. רבי אברהם הי"ד חידד וחרט בלב יהודי תקופתו את האמת הפשוטה, כי העולם הזה אינו אלא עולם השקר, ועלינו היהודים לעלוז ולשמות, על כי תורת אמת משמים ניתנה לנו ביום חג מתן תורה, באמצעותה ועל ידה אנו זוכים להתעלות ולהתקדש בעולם הזה.

★ ★ ★

תגובות נרגשות משומעי שיעורו של הרה"ג ר' אשר קובלסקי שליט"א, דרבנו אותנו לפרסם את הדברים הבאים שנשמעו בשיעורו המרתק:

הרה"ק מציעשנוב זצ"ל, נכדו של בעל הדברי חיים מצאנז, זיע"א, אמר כי בשמים גדולה מאד חשיבות לימוד מסכת עירובין.

משל למה הדבר דומה? לכל מדינה יש חומות ושערים שבעדם אפשר להכנס אליה, וכדי לעבור דרכם יש להציג דרכון. ובימים ההם מי שלא היה דרכון ברשותו, יכול היה להכנס על ידי מתן-מעות הגון שהיה בו כדי לרצות את השומרים. כן הוא בעולם העליון. לאחר מאה ועשרים שנה אין מניחים לאדם ללכת מהיכל להיכל כפי רצונו, כי המלאכים הממונים מבקשים ממנו 'דרכון' בדמות תורה, מצוות ומעשים טובים שעשה בעולם הזה. אולם, יש אפשרות ל'שוחד' בכיכול, בלימוד מסכת עירובין, שאדם שלמד בעולם הזה מסכת עירובין מניחים לו ללכת בכח מסכת זו לכל מקום ולכל היכל שיחפוץ! (זרע יעקב, עמוד 625).

מעשה מרתק ביותר מסופר על החזון איש זצ"ל, בעניין זה.

הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל שח שהחזון איש סיפר לו כי בהיותו במינסק בתקופת מלחמת העולם הראשונה, הוא יצא פעם לרחוב ולפתע נחסם הרחוב על ידי אנשי צבא משני עבריו כדי לבדוק את תעודות הזהות והדרכונים שברשות האנשים. לחזון איש לא היה כל מסמך ברשותו, והוא היה עלול להענש בחומרה רבה מאד. החזון איש הלך כדרכו ועבר על פניהם של מחסומי הצבא, ואיש לא שם לב אליו! את סיפורו סיים החזון איש:



כיצד, איפוא, אוסרת המשנה על קציצת אילנות אלו רק משום פירות השביעית שעליהם תוך התעלמות מאיסור "לא תשחית" הנוהג בכל השנים?

פרשני המשנה מסבירים (על פי בבא קמא, צא"ב) כי מדובר גם כאשר ערך גופו של האילן עולה על ערך תנובתו, ובמקרה זה לא נאסרה השחתת עץ פרי, וכך פוסק הרמב"ם להלכה שמותר לקצוץ אילן פרי אם ערך העץ, הגזע וענפיו, עולה על ערך הפירות, או אם העץ הזקין ופירותיו אינם שווים שיטרונו עבורם (ראה רמב"ם, הלכות מלכים, פרק ו', הלכה ח').

למרות ההיתר הברור, טרח רבי יעקב עמדין (ש"ת שאילת יעבץ, חלק א; סימן ע"ו) לכתוב דברים ארוכים בעניין זה, תוך כדי טרדתו בהכנות אחרונות לקראת מעבר דירה, כפי שהוא מציין בשולי תשובתו. הקורא את דבריו לא יהיה לקצוץ אילן פרי כדי להרוויח את גזעו ואת ענפיו, לאחר שהוא כותב שאפשר שיש בדבר משום סכנה, והעושה כן לא יראה סימן ברכה ברווחים, עד שהוא מייעץ לעשות זאת רק לאחר מכירת האילן לנכרי, והואיל והנכרים אינם מוזהרים באיסור "לא תשחית", אין סכנה בדבר.

פוסקים אחרים חולקים עליו, ומכל מקום רבים חוששים לנפשם. יש שכתבו על פי האריז"ל שגם על פי קבלה קיים חשש בדבר, מפני הנשמות המגולגלות בעצים (מילי דחסידותא, לבעל אשל אברהם מבוטשאטש, מה"ת, אות מ"ה).

בזמנינו אין מצוייה עקירת עץ פרי כדי למכור את עציו, אך מצוייה ביותר שאלה אחרת: עקירת עץ פרי לצורך מקומו, כדי לבנות עליו. אף זה הוא רווח כספי שמתיר את הדבר, אך החתם סופר (ש"ת, י"ד, סימן ק"ב) מציין כי במקרה זה אסור לקצוץ את האילן ולהשחיתו, אלא אם אפשר יש לעקרו על שרשיו ולנטעו במקום אחר! לפי שלבעל האילן אין צורך בקציצת העץ אלא בהוצאתו ממקומו ותו לא.

דבריו אלו של החתם סופר הועלו על שולחנו של הגאון רבי שמואל הלוי ואזנר שליט"א (ש"ת שבט הלוי, חלק ה', סימן צ"ה), בשאלתו של רב מברזיל שטען כי אין דבר שאי אפשר לעשות, הכל הוא שאלה של כסף... בוודאי אפשר לעקור עצים מן השורש במגרש המיועד לבנייה ולהעתיקם למקום אחר. אך כמה כסף יש להוציא על כך?

בעל שבט הלוי שליט"א השיב לו שבוודאי אם ההוצאות גדולות, אין זה נחשב שאפשר להעביר את העץ ואין איסור בל תשחית. אדרבה, הוא כותב, אסור גם להשחית כסף לשווא; ובדרך החידוד הוסיף: ואין דוחים בל תשחית מפני בל תשחית... לפיכך הוא מייעץ לנהוג כפי שהוזכר למעלה, להקנות לנכרי את מקום האילן ואת האילן, והנכרי יעקרנו, "וכבר הוריתי כן כמה וכמה פעמים, ולא אירע ח"ו דבר רע". בבית מדרשנו הוסיפו כי מכירת מקום האילן לנכרי מותרת רק בחוץ לארץ, אך בארץ ישראל אסור להקנות קרקע לנכרי ואין היתר אלא למכור לו את האילן לבדו [וצ"ב בטעם הדבר שהצריכו למכור גם את מקום האילן].

הייתי בטוח שלא יאונה לי כל רע ואעבור בשלום, מפני שסיימתי אז ללמוד בעיון את מסכת עירובין! (מובא בספר ארחות רבינו).

יתכן להסביר את הדברים, שהעירובין השונים הנלמדים במסכת תפקידים ליצור ניידות בין הבתים, בין הבתים לחצרות, מחצרות לחצרות וכו', וזוהי סגולתה של המסכת לניידות גם בעולם הבא.

השיעור מתקיים מידי ערב בין השעות 19:45-20:30 בביהמ"ד דחסידי סוכטשוב, בני ברק, רחוב חתם סופר 3. אפשר גם להצטרף למאות השומעים דרך הטלפון 24 שעות ביממה: 073-2951342

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

לעילוי נשמת
 הר"ר **משה ברוך (בני) המלסדורף ז"ל**
 ב"ר אברהם חיים ז"ל נלב"ע ד' בסיון תשס"ה
תנצב"ה
 הונצח ע"י **משפ' המלסדורף** שיחיו -
 ת"א, גבעת שמואל

ללמוד הלכה ולהבין

אור חדש מאיר בעולם ההלכה:
 ספר מאורות ההלכה, המביא את פסקי ההלכות בסגנון בהיר וקולח,
 בשפה שווה לכל נפש, כשולחן הערוך באר היטב.

חובר באומנות ע"י תלמידי חכמים ופוסקים באופן שמביא את אור
 ההלכה והבנתה תוך כדי התמקדות בשפה קצרה וקולעת.

מאורות ההלכה אור חדש מאיר



ניתן להשיג במשרדי מאורות הדף היומי
 ובחנויות המובחרות.

מאורות הדף היומי:
1700-500-151